

MAGIJA KOMEDIJE NARAVI

(Mirjana Đurđević: *Bremasoni*, Laguna, Beograd, 2011)

Tajna društva, teorije zavere, masonerija, rozenkrojceri, šestari i piramide, intrigira u manjoj ili većoj meri odvajkada koliko profani svet, toliko i permanentno zainteresovanu književnost za teme podjednako utemeljene i u realnosti i u fikciji, u ovostranom i onostranom, u mističkoj i metafizičkoj koliko i u naučnoj spoznaji. Od Dena Brauna, koji je popularnoj beletristici napravio ponovni zaokret ka temama posvećenim tajnim društvima i teorijama zavere, umnožili su se romani tvoreći novi žanr „metafiktionalne ezoterije“. Nažalost, u književnost se dogodio upliv izvanknjiževnih dela, a mogla su to biti i dela poput npr. *Savršenog sećanja na smrt*, Radoslava Petkovića, ozbiljnih i višeslojnih romana čiji su koreni ezoterijski, a sve ostalo pripada visokoj književnosti. U srpskoj književnosti je takođe bilo pokušaja da se (onaj denbraunovski) izrazito populistički i bestsellerski skrojen žanr promoviše, i u tom svetlu se možda čini da novi roman Mirjane Đurđević *Bremasoni* predstavlja sličan pokušaj.

Ali kada dosledno preispitamo spisateljsku nameru sprovedenu u gotovo svim prethodnim romanima da se iskliznuća savremenog života narativno razobliče kroz duhovite dekonstrukcije likova, tema i pratećih motiva, ni *Bremasoni* se ne mogu drugačije tumačiti. Dok je u devet romana u fokusu savremeni svet, poslednja tri, *Čuvari svetinje*, *Kaja*, *Beograd i dobri Amerikanac*, pisana su u formi pseudoistorijskog štiva. *Čuvari svetinje* (mozaični roman o *Miroslavljevom jevanđelju*) je prvi roman koji utire put ove spisateljice ka temama preuzetim iz istorije, preispitivanim sa pozicija današnjih uvida, često ironizovanim i izvrnutim u svoju suprotnost, gde travestija kao postupak dovodi do prepoznavanja i poređenja sa savremenim trenutkom. U pogledu prisustva oštice detronizacije svakog kulta i veličine, novi roman, *Bremasoni* je tako bliži *Čuvarima svetinje*, no prethodnoj knjizi *Kaja*, *Beograd i dobri Amerikanac*.

Za književnost potencijalno velika tema o srpskoj, odnosno jugoslovenskoj masoneriji, često zatumljena u nanosima nedostupnih dokumenata, pretpostavki, poluistina i nagađanja o presudnom značaju i uticajima njenih članova na istorijsku sudbinu naroda, ali i na krojenje života običnih ljudi, nije zapravo ni u ovom romanu direktno otvorena tema. Mirjana Đurđević se radije fokusira na detronizaciju masonerije kao institucije, uzimajući trenutak predvečerja Drugog svetskog rata, kada Velika masonska loža Jugoslavije, sa sedištem u Beogradu, suočena sa mogućnošću zabrane, odlučuje da se „samouspava“, odnosno da prestane sa delovanjem. Ova, po masone, nimalo laskava odluka koja će ih prognati sa ovih prostora sve do devedesetih godina prošlog veka, poslužila je Mirjani Đurđević za svojevrsno duhovito poigravanje nekim od temelja masonerije kao što su tajnovitost, prisustvo intelektualne, političke i bogataške elite, njihova moć i prilika da odlučuju i deluju i u profanom svetu, kao i sama ideja, u osnovi gnostička, o bogolikosti čoveka i mogućnostima spoznaje tajnih znanja i moći.

Ne zadirući previše u detalje masonske filozofije, autorka ih nagoveštava na temporalnom fonu romana, gde istovremeno opstaju vreme i *svevreme*. Roman je situiran u 1940. godinu, ali ova vremenska odrednica samo uslovno opstojava, jer je Mirjana Đurđević, otvorivši istovremeno mogućnost da u okvirima masonske lože zajedno sede mrtvi, živi i još nerođeni njeni članovi, iskoristila masonsku ezoterijsku tradiciju da se diskretno smejulji kako nad njom, tako i nad brojnim obredima, znacima sporazumevanja, oblačenju i ophođenju masonske braće.

Opisujući sitne ljudske slabosti, bojeći veselim tonovima različite osobine svakog od članove ove šarene grupe ljudi, koji ne samo da dolaze iz različitih vremenskih džepova, već i sami imaju svoje živote u profanom svetu i sopstvene navike i odlike kojima se diferenciraju kao pojedinci, Đurđevićka spušta na nivo ljudskog ono što se pokušava predstaviti uzvišenim i nedodirljivim. Sličnim postupcima detronizacije roman kontekstualizuje i temu rodničkih odnosa: budući isključivo muška delatnost, u *Bremasonima* predstavljena više kao maskenbal sa pingvinskim odelima i dečjim kecljicama, odnosno pre kao ne previše maštovita igra nedoraslog skupa maskuline populacije no kao dostojanstvena i moćna organizacija, masoneriji se oduzimaju ozbiljnost, tajnovitost, uzvišenost, podrija se svaki stav i predrasuda koja o njima vlada, ali se time istovremeno dekonstruišu i predrasude koje vladaju na planu muško-ženskih odnosa. Fiktivna paralelna loža ženske masonerije, koju spontano i uz mnogo šale osnivaju žene, majke i tetke muških članova, u *Bremasonima* se pokazuje kao daleko efikasnija i delatnija od infantilne i nesposobne muške lože. Što nikako ne znači da su žene u svakom pogledu povlašćena kategorija, naprotiv. Imenujući funkcije ženske lože, prividno komplementarne muškim parnjacima, Mirjana Đurđević ne propušta da se nemaliciozno podsmehe i ženskim karakterima: Velika Metla, Velika Kesa, Velika Alapača, Velika Baba i druge gospođe okupljene u samoosnovanoj i nigde proknjiženoj ženskoj loži takođe su samo obične žene koje nisu lišene ni sitnih mana, ni tipično ženskih karakterata, ali su oni prikazani bez omalovažavanja i potcenjivanja, uz duhovite komentare, sa simpatijama za čitav spektar ljudskih mana i vrlina objedinjenih u šareni kaleidoskop. Toliko u kritici pominjani rablezijanski karakter Đurđevićke proze, ipak se ne može pojednostaviti i svoditi samo na telesno, na ono „ispodpojasno“ „dole“ jer je kod nje, pored fizičkog aspekta, još bitniji dugački niz raznovrsnih karakterata ispisanih sa osobitim smislom i osećajem za nijansiranje koje ne ide ka tipizaciji, već ka individualizaciji likova.

Nema sumnje da su broj, ali i istančanost u karakterizaciji likova, istovremeno najveći balast i najbolja odlika romana. Uvodna poglavlja su napregnuta do pucanja od broja likova, muške i ženske lože sa njihovim profanim i masonskim imenima. Istovremeno, uz napor koji čitalac valja da uloži da bi likove povezaao, zapamtio i razlučio njihove karakteristike, mesta koja zauzimaju u loži, kao i iz kog vremena stižu, neophodno je savladati i osnove masonerije, nazive, skraćenice, pozdrave, pokrete, itd. „Mali i nepotpuni pojmovnik primenjene masonologije“, smešten na kraju knjige kao posebno poglavlje u razabiranjima osnovnih pojmova i oznaka može pomoći, ali kako ni njega nije mimoišao neumoljivi duh zbijanja šala, treba ga koristiti uz dodatni oprez.

Kada se, dakle, čitalac probije kroz prilično obeshrabrujući početak romana koji u velikom broju uvodi likove obe lože, kao i neke osnovne obrede i zakonitosti tajnih masonskih skupova, tada će se zateći u vremenskom vrtlogu pod senkom okultnog činodejstvovanja

gde su Branislav Nušić, Petar Ičko, Đorđe Vajfert, u to vreme već odavno mrtav Sima Milutinović Sarajlija i tada, desetogodišnji dečak, Borislav Pekić nahode u istoj loži, ravnopravni kao braća u i pokušaju da se samospavaju čekajući bolja vremena. Svojevrnsni omaž posvećen i u ovom romanu (kao i u nekim prethodnim delima M. Đ.) Borislavu Pekiću, kao i svojevrsno „otkriće“ lika i dela Sime Milutinovića Sarajlije, posebna su poslastica za one koji uživaju u sitnim igrama književnih asocijacija i prepoznavanja. I *Bremasone*, ako se samo opomenemo da u njima nema ni Andrića ni Tita, kao ni još mnogih kojima bi tu možda moglo biti mesto, ne treba sagledavati kao previše strogu društvenu, rodnu ili bilo koju drugu kritiku. Ono što se na prvi pogled čini kao mistični koloplet poznatih i nepoznatih imena u pokušaju da uspostave magijski krug masonerijske svestremenosti, namerno će ometati komedija naravi, stalni i nesumnjivo dominantni pratilac Đurđevićkinih romana. Burlesku neće moći da spreče ni uzvišeni rituali ni ezoterijska potpora, niti učešće sveviđeceg oka, pa tako ni ovaj roman ne treba preozbiljno shvatati samo kao parodiju masona, niti kao udarac dominantno maskulinoj strukturi sveta, niti isključivo kao sliku naših prilika u kojima se u istorijski prelomnim trenucima kao jedini odgovor pronalazi povlačenje iz stvarnog života, mada on, delimično jeste i sve pomenuto. Zato, sve što se oduvek želelo da sazna o masonima, sve što večno intrigira i provocira, kao što su tajna društva i mistička učenja, zapravo se ne nalazi u ovom romanu, ali se neke od smernica kako se može živeti i sa malo više duha, a manje ozbiljnosti i rigidne ostrašćenosti po bilo kom pitanju, svakako mogu iščitati i u *Bremasonima*.